

LITTERATUR

LYRIK 1939

Av författaren fil. lic. KARL-GUSTAF HILDEBRAND, Uppsala

Under en diskussion om författarna och det allmänna krisläget, som i höstas refererades i pressen, anfördes som tämligen berömvärdt ett engelskt förslag att diktens män borde befrias från värnplikt. Man fann det rätt meningsfullt att på det viset åtminstone några värdefulla personer räddades från krigets förstörelse.

Uttalandet i och för sig förtjänar ju ingen hågkomst; sannolikt stod det väl också i sällskap med andra mera berättigade och förnuftiga uttalanden. Men taget för sig och utan alla polemiska avsikter kan det rätt väl illustrera en kulturgräns, en historisk vattendelare. Sådana saker kunde ännu sägas i Sverige före den 30 november 1939. Nu äro de icke tänkbara.

Före den anförda dagen kunde man ännu deklarerera att kulturen var någonting alldeles för sig, någonting som kunde leva på egen hand och utan sammanhang med folkets och statens liv. Om staten drogs in i krigets vidunderliga påfrestning, så var huvudsaken för det andliga kulturlivets bärare att genom enkel subtraktion dra så mycket som möjligt undan förstörelse. Detta tycktes rent av vara en synnerligen ädel och berömvärd plikt mot mänskligheten.

Nu kan man icke längre förnöja sig med sådana räkneexempel. Tidens ideal för diktare och filosofer kan icke längre ens för den enfaldigaste vara den kulturella önskedrömmens ointresserade specialmänniska, i sitt folks nöd räddad tillsammans med de andra museiföremålen, och ingen vill väl längre betrakta det som ett fall av missbrukad arbetskraft att Sokrates gjorde värnplikt och Cervantes stred vid Lepanto.

Också dikten har sin vapentjänst. Det är icke på något vis mera storartat att den uppfyller denna tjänst än att specerihandlare och fastighetsägare i sina kallelser efter förmåga tjäna fosterlandet. Men också för diktens del hänger yrkets stolthet och heder oskiljaktigt samman med dess nationella plikt. Diktens samhällsfunktion är dubbel: en direkt, att vara svärd och fälttecken i kampens omedelbara sammanhang, en indirekt, att bakom fronterna ge samling och läkedom. Ingen av uppgifterna är oviktig, men den senare av dem skulle vara fadd och oärlig utan den förra.

Därför må, inför denna inventering av fjolårets diktsamlingar, ett ord sägas om det vidare sammanhang, där dessa diktsamlingar stå. Det viktigaste som denna vinter gett av lyrik är knappast det som hunnit samlas i volymer utan snarare sådana ting som den stålhårda klangen i Zilliacus' »Finlands festspel» och allvaret i Silfverstolpes

nyårsdikt. Exempelen kunde mångfaldigas. Stundens allt annat över-skyggande fråga, ödesgemenskapen på liv och död mellan Sverige och Finland, har ofta av diktarna gestaltats med en uppriktighet och en sammanpressad kraft som av olika skäl ibland haft svårt att komma fram i andra uttrycksformer. Diktens uppgift har här ibland varit förpostens.

Till sådana lyriska vittnesbörd sluter sig den bekännelse om en hemkomst, en djup förnyelse, i vår litteratur som ett antal arbetarförfattare gett i skriften »Uppbåd». Deras upptäckt, i eldskenet från Finlands brand, av fosterlandets heliga realitet, kan kanske betecknas som något av det viktigaste och mest gripande i nyare svensk litteraturhistoria. Där framträder också med särskild intensitet ett socialt faktum av livsavgörande vikt, den frambrytande nationella förnyelsen inom svensk arbetarrörelse. — Till belysningen över diktens aktuella uppgift hör också sådana personliga diktarinsatser som Sten Selanders för svensk allmänhet mycket betydelsefulla reportage från frivilligkåren, i vars led Olof Lagercrantz och Carl Erik af Geijerstam, till det poetiska skråets heder, i olika uppgifter deltaga.

Blott tillvaron och beståndet av en sådan bakgrund kan låta en frimodigt glädjas över den andra sidan av diktens aktuella insats, den inåtriktade, tidlöst fördjupande. I den samling Svenska folkvisor, som *Sverker Ek* och *Erik Blomberg* gett ut, har modern publik fått en välbehövlig kontakt med mycket gamla och ibland försummade källflöden. Folkvisans värld har — trots alla de svårigheter att helt tränga in i den och all den ovisshet i textförhållandena, varom professor Eks kommentarer vittna — också för oss något av den elementära och alltigenom nödvändiga diktens trollmakt. Genom alla inslag av folklig eller litterär sentimentalitet och grella effekter möta där både livets mörka väsentligheter och drömmens oefterhärmliga magi med en ojämförlig, på en gång avslöjande och befriande kraft. Och intet tonfall tränger så djupt in till det avgörande, det omedelbart mänskliga, som den äkta folkvisans.

Magdalena går åt källeflod
— solen skiner över enen —
Herren Jesus för henne stod.
Allt under linden gröna.

Professor Ek har försett boken med en innehållsrik litteraturhistorisk kommentar. Kanske hade det varit en vinning om Erik Blomberg, utöver sitt kortfattade förord, också skrivit en mera allmän vägledning, en introduktion i den rent litterära förståelsen av folkvisorna. De äro icke alltid lätt tillgängliga. Och den avgörande viktiga uppgiften att *lära* folk läsa klassisk lyrik blir så ofta försummad.

Två betydande diktare ha till hösten gett ut urval ur sin produktion. *Hjalmar Gullbergs* 100 dikter — med sällsynt god rätt belönade av Svenska akademien — markera hans ledarställning i

Litteratur

modern svensk dikt. Det hos honom, som först faller i ögonen, respektlösheten, den sammansatta ironien, den nervöst känsliga skriftningen mellan andakt och revolt, har kanske någon gång bländat och förbryllat så starkt att iakttagarna i ögonblicket knappt hunnit skymta det ännu väsentligare, det som de 100 dikterna med en särskild kraft klargöra, att han mitt i allt detta också är en klassisk, en i stränghet och djup allmänmänsklig oförgänglig diktare. Hur virtuost han än rör sig på notisspråkets, rubrikernas och spexrimmens marker, är det därinnanför helt andra ting som hans lyrik för i tankarna. Det finns där något av goethediktens under all spelande oro ändå orubbliga och monumentala beständighet. Också lekmannen anar att dess särskilda art samtidigt måste ha ett tycke av någonting annat, av det äkta grekiska, sådant det i verkligheten var, utan senantik banalisering. En samlad bild av Gullbergs diktvärld kan ju inte här komma i fråga. Två intryck må betonas. Det ena ett som gäller det innersta: urvalet gör ännu tydligare än det förut varit hur central den religiösa brottningen varit för *hela* Gullbergs diktning; en del omarbetningar för den nya boken ha härvidlag låtit konsekvensen och klarheten träda starkare fram. Det andra intrycket kan synas oviktigt men är det icke: den tragikomiska diktcykeln »Ensamstående bildad herre» framstår kanske först i detta urval i hela sin betydelse, som en av den gullbergska diktens allra mest egendomliga och lockande marker.

Bertil Malmbergs Dikter i urval representera en trettioårig författargärning. De spegla därmed också en personlig utvecklingslinje av stort allvar, väsentlighet och allmängiltig tyngd. Bertil Malmbergs gestalt har alltid haft en särskild resning och man är glad att den hör med till det väsentliga i nutida svensk litteratur. Det är också nu, i den nöd som har kommit oss nära, tänkvärt och upplyftande att följa det monumentala draget i Malmbergs konst och studera hans magistrala tolkningar av stora tidsproblem. Likväl kan man just nu på ett särskilt vis dras till andra och mera obeaktade sidor i hans diktning. De stora paradnumren orkar man liksom inte med, men mera i skymundan finns hos Malmberg en helt annan sida, en naiv, enkelt mänsklig, omedelbart mottagande. Hans prosabok om »Åke och hans värld» är ju det mest kända uttrycket för det draget hos honom. I hans lyrik finner man hela tiden svala och stilla dikter, med en säregen lätt friskhet, till sin karaktär icke olika den rena luften efter stora oväder:

efter stormen, efter bruset,
efter kvalet, törsten, svälten
— o, det klara ljuset,
o, de blåa fälten.

Sådana dikter, med en livsglädje som lärt känna döden och ofta också med ett stilla ansvar som lärt känna de demoniska makterna, ha i själva verket de större konflikterna hemlighetsfullt närvarande inom sig: de äro vattendroppar, som spegla rymden. Och i deras form,

stillsamt allvarlig och direkt, kan Bertil Malmbergs visdom också nu vara en omedelbart aktuell hjälp.

Mellan bitterhet och tröst spelar stämningläget i höstens nya diktsamlingar. *Bo Bergmans Gamla gudar* uttrycker ett både för gudar och diktare vackert sätt att åldras: i vresig äkthet, med avsked från de sommarlätta melodierna, uppgivande av alla utanverk, men i det innersta obruten vilja och obruten tro. Förtvivlan och ensamhetskänsla skymta fram, men det viktiga är bekännelsen — en mans bekännelse till oförgängliga humana värden. Ett par rader blevo med skäl citerade och lästa mer än andra. Det var rader om martyriets segerkraft, om martyrernas oförytterliga resurs.

Det mörknar på världens arena.
En kväll, förtvivlat allena,
skall jag ropa i ditt bröst.

Johannes Edfelt driver med *Vintern* är lång sin livspessimism till dess yttersta konsekvenser. Samlingen kommer att inför framtiden vittna om allt det feberaktiga och kvalfulla i Europas atmosfär före det stora ovädret. Till sina grunddrag står den annars Edfelts närmast föregående verk mycket nära; därmed är också sagt att den är en betydande diktsamling. Ny mark har han knappast erövrat. Men själva den paradoxala häftighet med vilken han renodlar vissa av sina tidigare motiv, särskilt de makabra, kan väl synas antyda att ett skede i hans konstnärskap har nått sin yttersta punkt och att marken är beredd för nästa steg. Vad han nu faktiskt har att säga om tillvarons sönderlitenhet och de goda makternas sällsynta, oförmedlat skakande under, har stundom en överväldigande kraft, också en kraft att trösta:

Dödslängtan kvävdes. Frälst från kramp och skri,
blev Ordet kött, där idel kaos var,
— vid en förvandlingskonstnärs melodi,
moderligt strömmande, okuvligt klar!

Helge Åkerhjelm, som debuterade 1937, har med *Ur detta hav* skapat en diktsamling av stor lyrisk äkthet. Den är innerlig och ibland visartat mjuk, i sin förening av ångest, ensamhet och tacksamt mottaget liv. En hård och sarkastisk, ibland dräpande, ton vid sidan av vekheten antyder att i Åkerhjelm redan nu aktuellt orienterade dikt gömma sig förutsättningar för farlig och träffande kamplyrik.

I *Einar Malms* diktning beteckna hans *Pejlingar* växt och samling. Förmågan att *se*, hans särskilda gåva, finns oförminskad kvar med vad den innebär av naturdiktsfriskhet och omedelbar impressionism. Men den mera specifika naturskyddslyriken har fått rimligare proportioner, och det mänskliga allvaret i Malms dikt har nu ett strävare drag, en fastare inriktning på väsentligheter. Om

Litteratur

den ensamma viljans samling under svårigheter har han klarare ord än förr att ge. Hans diktsamling är, i den mörka tiden, en mans bok.

Svår att inordna under rubriker men sällsynt betydelsefull är *Ebba Lindqvists Fiskläge*. Några av dess korta och blåfrusna dikter om bohuslänska fiskarhustrur och fiskarhem (den geniala cykeln »Storm» eller »Men en båt dröjde») tillhöra det slags lyrik som står över bestämmningar och avgränsningar. Där talar den alltigenom nödvändiga konsten, universell i sin knapphet. Ebba Lindqvist har med sina fyra tidigare samlingar vunnit en allt starkare uppskattning för sin äkthet och sin ambition; efter denna femte bok torde ingen längre kunna betvivla att hon står i främsta ledet bland våra yngre lyriker. Med knappa medel tecknar hon de få väsentliga ting. Hennes uppriktiga och stränga konst har ett slags trolldom i sig, något av det

fina gift som strömmar
från den vita häggens blom.

Men där finns också saft av hemlighetsfulla läkedomsörter.

Hos Ebba Lindqvist talar, i tvivel och tro, en ensam och särpräglad röst. Man kunde frestas att finna steget mycket stort till *Nils Bolanders* eggande och i vida kretsar inflytelserika kristna kampdikt. Samtidigt har Bolander i *Stormen och trädet* gett en sin hittills mest fördjupade och mest stillsamt personliga bild av inre uppgörelser innanför kamparollerna. At det lågande och kraftfullt aktiva i hans dikt ger denna allt rikare nyansering *bakom* aktiviteten en fördjupad betydelse. »Stormen och trädet» är en kristen diktsamling av verklig vikt; från den troskamp och nitälskan som där tala utgår en stark och rensande verkan. — Egendömlig, vildvuxen men värd att lyssna till, är *Carl Elof Svennings Tonfall* genom tystnad. Bakom dess ibland mycket svårtillgängliga form döljer sig någonting som, både i upplevelse och i konstnärsskap, omisskännligt är dikt i första hand. En tacksam läsare vill betyga att Svennings dikt, om man på allvar ger sig i kast med den, har mycket att ge. I extas och sökande är dess religiösa allvar betvingande.

ETT SPRÅKLIGT MÄSTERVERK

Av lektor GUSTAF JACOBSON, Stockholm

Till Svenska akademiens uppgifter hör enligt stadgarna »att utarbeta en svensk ordabok och grammatica samt att belöna avhandlingar, som bidraga kunna till stadga och befordran av god smak». Denna sida av akademiens verksamhet har ju främst tillgodosetts genom dess ordboksarbete, som under årens lopp sysselsatt ett stort antal framstående språkmän och satt frukt i en rad volymer, präglade

av sällsynt grundlighet och gedigenhet. Den planerade grammatikan blev verklighet halvsekelåret 1836, då akademiens ledamot professor L. M. Enberg på dess uppdrag utgav en svensk språklära. Någon större betydelse fick dock detta arbete icke, och även för de flesta språkmän torde det sedan länge vara fullständigt okänt. Det skulle dröja länge, innan akademien återupptog den plan, som för tillfället förverkligats genom Enbergs arbete. Det skedde, då den 1924 åt sedermera professor Erik Wellander uppdrog att »till skolornas och allmänhetens tjänst utarbета en handledning i svenska språkets vård». Under de år, som gått sedan dess, har professor Wellander gjort sig alltmer känd och uppskattad av den svenska allmänheten genom radioföredrag och andra föredrag, uppsatser i tidningar och tidskrifter, vari han belyst drag i nutida svensk språkutveckling och verkat för språkets rykt och ans. Den skärpa, fyndighet och sakkunskap, som röjt sig i hans framställning, ha gjort det klart, att han var rätte mannen för det uppdrag akademien givit honom, och i språkintresserade kretsar har man med allt större iver motsett fullbordandet av hans stora verk.

Då detta nu framträtt såsom det omfångsrika arbetet *Riktig svenska*¹, må först som sist sägas ifrån, att förväntningarna icke svikits utan överträffats. Prof. Wellander anser sig skyldig att framföra en ursäkt för det långa dröjsmålet. Redan en första överblick av den omkring 800 sidor starka volymen gör läsaren villig att utan vidare ge författaren absolution på den punkten. Vilket utomordentligt arbete måste det inte ha krävt att insamla detta väldiga material, hämtat ur ämbetsverksskrivelser och förordningar, riksdagsskrivelser och kommittébetänkanden, tidningar och böcker! Men icke nog med det: urvalet, materialets genomarbetning och gruppering, upplägningen av olika språkliga kategorier — allt detta är av den art, att det endast kan växa fram som resultat av ett mångårigt, mödosamt tankearbete. Men icke ens detta räcker till för att nå det resultat, som här föreligger. Därtill kräves först och sist personlig smak, säkerhet och omdöme, sans och måtta, vid överblick, skärpa och klarhet i förening med vidsynthet och tolerans. Det är just dessa egenskaper, som framträda på varje sida i professor Wellanders framställning. »Överhuvud har jag», säger han, »ansett min uppgift vara mindre att fälla smakomdömen om förekommande uttryckssätt än fastmer bidra till den allmänna språkkänslans skärpande och de stilistiska anspråkens höjande genom att visa svagheter hos mindre goda uttryck och peka på andra uttrycksmöjligheter.»

Den som följt prof. Wellanders språkliga strävanden såväl tidigare som i den nya boken, kan inte ta miste på att en av de för honom mest motbjudande tendenserna i den sentida svenska språkutvecklingen är kanslispråkets våldsamma inkräktning på övriga stilarter. I och för sig har han ingenting emot kanslispråket. På ett förträff-

¹ *Riktig svenska*. En handledning i svenska språkets vård av Erik Wellander. Stockholm, Svenska Bokförlaget, 1939.

Litteratur

ligt sätt karakteriserar han denna stilart, dess egenart och dess förtjänster, till vilka räknas dess strävan till lugn saklighet, logisk skärpa och obetingad tydlighet. Redan då det användes på sitt egentliga område, kan det emellertid ibland utmana löjet, t. ex. då ordet fartyg i en tullstadga förklaras betyda »varje transportmedel, som framföres på eller i vattnet», eller då en radiomottagare i en förordning betecknas som en »anläggning eller annan anordning, avsedd enbart för mottagning av utsändning från elektrisk anläggning för telegrafering eller telefonering utan tråd».

Men en verklig fara blir kanslispråket, då det inte nöjer sig med att vara den egentliga förvaltningens yrkesspråk utan med till synes oemotståndlig makt svämmar över allt flera områden av vårt språk. Det är, säger Wellander, ingen överdrift att säga, att i denna stund kanslispråket för flertalet svenskar ter sig som det språkliga mönster, efter vilket den enskilde, åtminstone i varje för offentligheten avsedd framställning, bör så långt som möjligt rätta sig. Som vanligt är det svagheter som i främsta rummet imiteras. Därmed följer, att kanslisvenskans invecklade meningar, tunga sammansättningar och ledsamma omskrivningar upphöjas till stilideal icke blott för det skrivna ordet utan även för det offentliga talspråket. På detta sätt att uttrycka sig ger förf. på sid. 151 ett exempel, som väl må kallas klassiskt i sin kvicka parodiering och som bör anföras in extenso:

Slutklämmen i ett skolbyggnadsförslag kan muntligt och även i ledigare skriftspråk uttryckas t. ex. så: *Ritningen är som sagt inte riktigt bra där, man borde försöka få det ändrat.* I skrift får denna tanke onekligen en annan längd och tyngd, om den i stället får denna form: *Den förevarande ritningen framstår som icke fullt tillfredsställande i sagda avseende; de ovan anförda skälen tala med bestämdhet för att man bör gå in för åstadkommande av en förändring i nämnda hänseende.* Betydelsen är densamma, men det är 32 ord i stället för 14. Därmed synes ju åtskilligt vara vunnet, men mera kan åstadkommas. Meningen kan göras både längre och krängligare utan något som helst nytt tillskott till innehållet, exempelvis så här: *Den under övervägande varande ritningen synes med hänsyn till sagda förhållanden vara ägnad att i förevarande avseende ingiva allvarliga betänkligheter; på grund av de i det föregående anförda skälen framställer det sig därför som en bjudande nödvändighet att gå in för ett yrkande med syftning att vederbörande går i författning om vidtagande av erforderliga åtgärder för åvägbringande av en förändring av förevarande ritning i nu antydd riktning.*

Detta är icke att »tolka rediga tankar med korta, starka och sanna ord», som det förr hette. Den som nödgas läsa en dylik utdragen och innehållstom framställning får förnimmelser av samma slag som gumman, som för första gången blev bjuden på maräng och som, när den stora bakelsen i munnen smälte ihop till ingenting, utbrast: Vart tog tugga' vägen?

Typiska företeelser i det språkbarbari, som Wellander här hudflänger, äro benägenheten för abstraktioner (»Hans tjänstgöring har varit lokaliserad till Serafimerlasarettet» i stället för »Han har tjänstgjort vid S.»), förkärleken för verbalsubstantiv i stället för sats (»Briand framhåller omöjligheten för Frankrike av en rustnings-

minskning» i st. f. »att det för Frankrike är omöjligt att minska rustningarna») samt användandet av överflödiga ord (»Förhöret blev av kort varaktighet» i st. f. »kort»). Särskilt oblid är förf. mot vad han kallar substantivsjukan. Den består enligt hans definition i att man »ratar verbet, som ger liv och spänstighet åt satsen, och i stället sammanpressar satsinnehållet i substantiviska block; som syntaktiskt sammanbindande medel tjäna innehållstomma verb». Företeelsen åskådliggöres genom utvecklingsserien: di bärgar höet — höet bärgas — höbärgningen verkställes — verkställandet av höbärgningen äger rum.

Om hela denna stilriktning säger Wellander sant och riktigt, att den icke är stilkonst utan förkonstling. »Den stora konsten är att säga ovanliga saker med enkla ord.» Ju mindre man avlägsnar sig från det naturliga men ändå vårdade talspråket, desto lättare har man i regel att göra sig förstådd — och det är ju ändå huvudsaken!

Men förf. påtalar även en annan art av förkonstling, den som består i överdriven enkelhet och naturlighet. Det finns i tidningspressen och annorstädes en tendens att vilja lätt och lekande kåsera över saker och ting i stället för att redbart berätta eller beskriva. Tillvägagångssättet påminner, anmärker Wellander kvickt, om forna tiders sed att tugga maten åt barnen för att lättare få den i dem. I själva verket blir det en förolämpning mot läsaren, som förmenas stå så lågt, att man inte kan tala till honom som till en förnuftig fullvuxen människa. Om detta pratiga och larviga uttryckssätt är influerat av det vårdslösa talspråket, så finns det, menar förf., också en fara, som hotar från det poetiska språket. Det är den onödiga utsmyckningen med nötta stilistiska prydnader av typen våra vita kol, Mälardrottningen, den eviga ungdomens stad, Nordens fransmän, hjältekonungen, den övermodige korsikanen. De voro kanske bra en gång, men nu ha vi hört dem så ofta, att vi inte vilja höra dem mera. På denna punkt kan man möjligen för ovanlighetens skull tycka, att förf. är väl sträng. Det kan väl inte nekas, att uttrycket hjältekonungen för mången äger en särskild associationshalt; gäller det Karl XII, kan det vara minnen från Tegnér's »Kung Karl den unga hjälte», och gäller det Gustav II Adolf, kan det återuppliva den andäktiga stämningen från 6 november-hyllningen i Odinslund, då sångarna uppstämde Hjältar som bedjen. Men självklart böra dessa stilistiska utsmyckningar användas med måtta och urskillning och just med hänsyn till deras associationshalt hos dem man vänder sig till.

Jämte beivrandet av kanslispråkets oroväckande expansion är, skulle man kanske kunna säga, kampen mot det svenska språkets utarmning, dess avtagande nativitet det mest utpräglade draget i prof. Wellanders framställning. Denna hotande utarmning har flera orsaker. En av dem är översvämningen av främmande ord. Prof. Wellander är ingalunda någon principiell purist, han ser denna sak liksom allt annat ur ändamålsenlighetens, kloketens och konsekvensens synpunkt. Till olägenheterna med de främmande orden höra

Litteratur

deras stavning och uttal, som vålla svårigheter och rentav ge upphov till en klasskillnad mitt i vår demokratiska tid. En annan olägenhet är de främmande ordens motsträvighet att foga sig i vårt språks grammatiska vanor. Den största skadan vålla de dock inom ordbildningen. Om svenskar i ledande ställning vänja sig att av fåfänga eller lättja gå till främmande källor, så snart ett nytt begrepp kräver uttryck, måste svenskens egen ordbildning bli lidande. Varje inlånat ord betyder förlusten av ett inhemskt, som skulle ha kunnat ersätta det. Vi svenskar ha med tiden blivit alldeles för rädda för nybildningar, vi ha nästan vant oss att betrakta vårt språks ordförråd som färdigt.

En annan orsak till språkets utarmning är modeordens och slagordens överhandtagande, vilket är så mycket mer ödesdigert, som dessa ofta äro av utländsk extraktion. Alla tidens (eller ännu bättre alla tajders), jätte, gå in för, forma sig till, gestalta sig som, sportsbetonad, tjusig, flott, vårt avlånga land, skallbasen, övertänd, spolierad, demolerad, lat but not least, anno dazumal, filmfront och alla andra fronter — vem känner icke alla dessa modeord, som plötsligt dyka upp, intill leda upprepas, undantränga andra ord och skapa en språklig likriktning, som verkar förtorkande. »Gå in för» har blivit en av de mest slitna klichéerna och äger i hög grad modeordens mångtydighet — Wellander anför icke mindre än ett 20-tal olika betydelse hos denna trista anglicism. Barnens dag har åtföljts av många andra »dagar», ända till dess Grönköpings Veckoblad, som förf. här liksom ofta åberopar, ser sig nödsakat att skapa »Föreningen för dag-främjandet, i dagligt tal kallad Dagfrämjandet». Det allvarligaste är, att dessa modeord och slagord hämma den språkliga utvecklingen och den därmed intimt sammanhängande begreppsbyggnaden och den andliga utvecklingen i det hela.

Mot den språklättja, som yttrar sig i de främmande ordens tanklösa anammande, ställer prof. Wellander sin inträngande maning att söka utbilda vårt eget språks tillgångar, rikta dess ordförråd och utveckla dess ordbildningssystem. Mot den språkliga och andliga fattigdom, som visar sig i ett själlöst eftersägande av det sista modeordet, anbefaller han de enkla, okonstlade, osökta orden — de ha i motsats till modeorden den stora dygden att icke åldras!

I det föregående ha endast berörts vissa drag i prof. Wellanders framställning, vilka synas vara av särskilt stort allmänt intresse. Huvudparten av hans arbete, som innehåller råd och förslag i särskilda fall, kunna vi här icke gå in på; vare det nog sagt, att där döljer sig en fyndgruva av språkliga iakttagelser och omdömen, som kommer att bli av oskattbart värde för språkmanen av facket och kriorättaren, för journalisten och författaren, för ämbetsmannen och advokaten, överhuvud taget för var och en, som begagnar sitt modersmål i tal och skrift. Självklart är, att förf. huvudsakligen sysselsätter sig med språkets mindre sköna drag. Men han är icke blott en felfinnare; bakom påpekandet av felen ligger strävandet att anvisa utvägar att undvika dem. Det är inte så mycket bockar i kan-

ten som råd och varningar förf. låter åtfölja sina språkprov. Är förf:s kritik alltså genomgående positiv, så framträder det positiva draget särskilt starkt och givande i det ypperliga kapitlet om uttrycksfullhet. Här citeras Karlfeldts yttrande i ett direktörstal i Svenska akademien 1919: »Det är en yrkesplikt att söka det sanna, slående ordet, och det är en yrkesfröjd att finna det.» I en rad citat alltifrån Gamla testamentet till Harry Blomberg ges konkreta exempel på märgfulla, verkningsfulla uttryck och belyses den stilistiska innebörden av dessa.

Erik Wellanders arbete är ett språkvetenskapligt mästerverk, men det är också en kulturell bragd, och det är en fosterländsk bragd, för så vitt som vården om det som är »vår andes stämma i världen» är en stor fosterländsk gärning icke minst i en tid, då dessa värden hotas både inifrån och utifrån. Hans verk skall förvisso bestå, även sedan de flesta av reklamens favoriter för länge sedan sjunkit till botten av glömskans flod. Den titel han givit sin bok, *Riktig svenska*, har en dubbel innebörd: förf. visar nämligen icke blott genom utifrån tagna exempel utan även genom sitt eget sätt att skriva, hur riktig svenska är beskaffad.

NYA BÖCKER OM BIBELN

Av teol. lic. HELGE PERSSON, Uppsala

Den stort upplagda aktion för Bibeln som företogs för ett år sedan har inte avstannat. I sista numret av Svensk Tidskrift för år 1938 kunde John Cullberg anmäla »Bibeltjänsts skriftserie», som då omfattade sju arbeten. Sedan dess har denna utvecklats på ett stort sätt och kan inte minst genom nytillskotten betraktas som den främsta i sitt slag på svenska.

Den viktigaste av alla bibelfrågor, den faktiska användningen av boken, behandlas i *Otto Centerwalls* Hur skola vi läsa vår Bibel?, och på ett stillsamt men inträngande sätt ges där god hjälp och vägledning. Samma problem men i vidare omfattning var ämnet för det uppmärksammade radiosamtal om Bibeln, som hölls förra vintern med inlägg av *Yngve Brilioth, Alf Ahlberg, Johannes Lindblom* och *Torsten Ysander*. Det föreligger nu i tryck, och i sammanträngd form finns där förträffliga ting om nutidsmänniskan och Bibeln, Bibeln och den västerländska kulturhistorien, Bibeln från historisk synpunkt och Bibeln ur andaktens och själavårdens synpunkt.

Religionshistorikerna *Tor Andræ* och *H. S. Nyberg* dra upp de stora perspektiven i Bibeln och böckerna; den förre tecknar Bibeln som den stora folkboken, den senare jämför den med andra religioners heliga böcker. Bibelns världsomspännande inflytande och dess absoluta karaktär få fullödiga uttryck i dessa båda uppsatser.

Inom få områden av den vetenskapliga forskningen skiljer sig den nutida synen så skarpt från den gamla som inom bibelforskningen.

Litteratur

I uppfattningen av Bibeln har något av en andlig revolution inträffat. Det gamla på läran om bokstavsinspirationen grundade betraktelsesättet har fått vika för ett s. k. historiskt. För många människor har detta inneburit antingen en hädelse eller en katastrof för deras tro. Det är därför ett vitalt intresse för varje bibelaktion, som bygger på den nya grundsynen, att klart och ärligt göra reda för denna. Detta är syftet med *Gustaf Ankars* bok *Historisk bibelsyn*. Ordet historisk innebär enligt honom att »Bibeln avger det grundläggande vittnesbördet om en särskild gudomlig uppenbarelsehistoria». Detta är vid första ögonkastet en ganska överraskande formulering. En helt annan definition ges i en av de ovan nämnda skrifterna, i Joh. Lindbloms radioinlägg. Där uppfattas ordet historisk som kännetecknet på en viss arbetsmetod, vilken innebär, »att vi med alla till buds stående hjälpmedel: språkliga, historiska, arkeologiska, psykologiska, men också rent personliga, fastställa de enskilda fakta och ordna dem i ett sammanhang, som tillfredsställer det historiska sinnet». Motsättningen mellan dessa båda författare är dock endast skenbar och dikterad av deras olika utgångspunkter. Ankar söker ge en totalsyn med utgångspunkt från en systematisk uppfattning, medan Lindbloms intresse är helt och hållet historikerns. Bådas sätt att se saken är nödvändig, även om den senare uttrycker sig klarare och enklare.

Tre nya arbeten i serien ge direkt bibelutläggning. Jesu Bergspredikan tolkas av *Johannes Ljunghoff* i boken *Bergspredikan*. Detta viktiga parti av evangelierna har uppfattats på mycket olika sätt. Försöken att ur dessa ord konstruera en »Jesu enkla lära», en etisk och moralisk livsnorm äro lika talrika som ogenomförbara. Bergspredikans mening och verkliga avsikt når man endast genom att ställa dess krav in under den absoluta tillhörigheten till Jesus. Sammanhanget med saligprisningarna visar detta. Ljunghoff ställer Guds rike och tillhörigheten till detta som det avgörande och utreder så genom paralleller Bergspredikans olika bud och religiösa grundbegrepp. Helhetssynpunkten kommer härigenom mindre klart fram; Bergspredikan som en flammande appell till den fullkomliga avgörelsen får man mycket liten aning om, men dess innehåll framställs pedagogiskt och konsekvent.

En mycket genomgripande förändring har på senare tid inträtt i uppfattningen av Johannesevangeliet. Medan man tidigare tvivlade på dess historiska värde och tolkade det med tillhjälp av religionshistoriska paralleller, söker man nu komma dess speciella egenart på spåren och tillmäter det ett gott historiskt värde. Den anmälda skriftserien har hedern att få publicera en av de allra modernaste undersökningarna på området, *Anton Fridrichsens* *Johannesevangeliet*. Hans mening om författaren är följande: Omkring år 100 skrevs det fjärde evangeliet av en okänd evangelist, vars sagesman är evangeliernas s. k. älsklingslärjunge, boende i Efesus och bärande hedersnamnet »den gamle». Denne talar ännu direktare i de två sista Johannesbrevet och Uppenbarelseboken. Klart och be-

stämt gör Fridrichsen upp med den gamla synen om Joh:s bristande historiska värde. »Dels komma vi genom detta evangelium i kontakt med den Kristusbild, som en personlig lärjunge till Jesus utformade som lärare i den äldsta kyrkan, en bild, i vilken den historiska erinringen förbinder sig med den religiösa tron och erfarenheten; dels ha vi här till vårt förfogande en tradition, som på flera punkter kompletterar och korrigerar den synoptiska.» Den klara och enkla stilen, det fängslande innehållet och de nya och givande synpunkterna på det viktiga ämnet göra Fridrichsens skrift till en dyrbar gåva för alla religiöst intresserade.

I alla tider ha krig och katastrofer i världen åstadkommit en våg av intresse för livet och tillvaron på andra sidan. Profetiorna ha utforskats och man har mer eller mindre skarpsinnigt sökt utlägga Uppenbarelsebokens syner och ord. Det är därför helt naturligt, att *Ake V. Ströms* bok Uppenbarelseboken och vår tid mottagits med glädje och tillfredsställelse. Den kom då den bäst behövdes, och den kan bättre än någon annan på svenska ge vägledning i dessa svåra frågor. Ströms avsikt är att på grundval av den moderna forskningens resultat — och här kommer på ett fruktbart sätt psykologien till användning — vinna en tillförlitlig bild av bokens syfte och karaktär, för att därur kunna tolka den för vår tid. Det värdefulla i det första avsnittet är redogörelsen för de olika lösningarna jämte försöket att komma författarens individualitet på spåren genom en psykologisk analys. Möjligen skulle man här önskat ett större hänsynstagande till andra tänkbara lösningar. Huvudintresset för Ström är dock att göra denna märkliga skrift fruktbar för vår tid. Det är givet, att uppfattningen här i inte ringa grad måste bli subjektiv; den enskilde forskarens urval och ställningstagande blir utslagsgivande för vad som säges. Efter denna reservation kan man med full rätt påstå, att det Ström har att säga om förhållandet mellan kristendomen å ena sidan och staten och kulturen å den andra är värdefullt och givande. Särskilt aktuell och intressant är parallellen mellan det romerska riket, »vilddjuret», och vår tids diktaturer. Det viktigaste av allt är dock den grundintention, som går genom hela framställningen: att hjälpa vår tid att i Uppenbarelseboken se den tröstebok och kraftkälla som den var för dess första läsare.

Bibelns inflytande är på intet sätt inskränkt till det direkta bruket av den. Man får ett levande intryck av huru vitt den boken når genom en rad av Bibeltjänsts arbeten. Om Bibeln i vår högmässogudstjänst skriver *Arthur Adell*. Det är inte bara vid läsningen av episteln och evangeliet som bibelordet kommer till användning i en svensk högmässa. Adell genomgår punkt för punkt dess olika delar och menar sig — inte alltid övertygande — kunna på samtliga ställen påvisa antingen direkta biblecitater eller uttryck i Bibelns anda. Samma är förhållandet med psalmboken. I *Gunnar Wikmarks* bok Bibeln i vår psalmbok får man ett starkt intryck av hur genomvävd psalmdiktningen är av bibliska motiv. Detta kommer till synes främst i de s. k. parafaserna, d. v. s. psal-

Litteratur

mer som endast utgöra en poetisk omskrivning av vissa bibelord. Inte mindre än 96 dylika finner han i vår psalmbok. Men också på annat sätt användes bibelordet, t. ex. som omkvåde.

Ett mycket väsentligt problem upptar *John Cullberg* till behandling i *Bibeln och trosbekännelsen*. Man har från visst håll satt de två storheterna i absolut motsats till varandra och menat, att den formulerade trosbekännelsen innehåller ett »dogma» om Kristus som inte har stöd i Bibeln, att alltså den viktiga del i gudstjänsten, som den apostoliska trosbekännelsen utgör, är en förfalskning av det verkliga evangeliet. På ett stilistiskt förnämligt sätt och med en knivskarp logik gör nu Cullberg rent hus med alla dylika föreställningar. Han kan uppvisa, att trosbekännelsen i de allra flesta fall har verkligt bibliskt underlag, men viktigare är att han genom en undersökning av dess väsen finner »att det är här i egentligaste mening fråga om ett trosvittnesbörd, en personlig bekännelse till den Gud, som på ett så oförlikneligt sätt uppenbarat sig i Kristus, oss till frälsning och salighet». Precis detsamma är förhållandet med Bibeln själv. Den är till sin innersta mening ett vittnesbörd och därigenom en trosbekännelse. Kristus-bekännelsen utgör väsens kärnan i de nytestamentliga skrifterna. Och så kan linjen mellan Bibeln och bekännelsen dragas. De två stämma inte bara överens till ordalydelsen, de ha samma syfte och äro burna av samma ande.

Den bok, som syftar vidast och har utsikt att mottagas med den största förståelse av också andra än kristet intresserade, är *Karl-Gustaf Hildebrands Bibeln i nutida svensk lyrik*. Det har visat sig vara ett inte bara intressant utan också utomordentligt givande studium att på en bestämd punkt av vår kultur efterspåra det bibliska inflytandet. Hildebrand gör den iakttagelsen, att de bibliska bilderna och tankarna genomgående utgöra en väsentlig del av den moderna diktens motivval. Man behöver i detta sammanhang bara tänka på Fröding och Karlfeldt för att inse dettas riktighet. Det framgår vidare, att de skalder, för vilka Bibeln haft denna mera ytliga och mekaniska användning, oftast nyttjat dess historiska och konkreta material. Det ur kristen synpunkt glädjande och stora är emellertid, att Hildebrand lyckats uppvisa att Bibeln tydligt fått ett allt större rum i de allra senaste årens diktning, och — vad mera är — att denna lyrik inte bara upptar bibliska bilder och motiv utan mer och mer närmar sig Bibelns eget innehåll, så att dess centralgestalt och Herre själv blir en verklighet i dikten. Det är framför allt hos Johannes Edfelt och Hjalmar Gullberg som detta är fallet. Hildebrands litterära sakkunskap har här ingått förenig med ett flitigt och värdefullt bibelstudium, och resultatet har blivit en utmärkt tillgång för både bibel- och litteraturstudiet.

Genom alla dessa arbeten går som en stark ström kärleken till Bibeln och insikten om dess betydelse också för nutidsmänniskan. Varken vårt folk i stort eller den enskilde har råd att avstå från de omistliga värden den rymmer. I nödens och farans tid är det samlingstecknet och den kraftkällan nödvändigare än eljest.